

FUTBOL TARAFTARLARININ FAİR-PLAY ANLAYIŞLARI

FAIR-PLAY UNDERSTANDINGS OF FOOTBALL FANS

¹Recep KOTAN, ²Hayri AYDOĞAN*

¹Araklı Saffet Çebi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Trabzon, Türkiye

² Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rize, Türkiye

*e-mail: hayriaydogan@hotmail.com

ÖZET

Bu çalışmamızda, Futbol Taraftarlarının Fair-Play Anlayışlarının demografik bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Futbol taraftarlarının Fair-Play anlayışlarını belirlemek amacıyla bir ölçme aracı gerçekleştirilmiş, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapıldıktan sonra, ölçme aracı 889 kişiye uygulanmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre çıkan bulgularda; futbol taraftarlarının büyük bir kısmının erkek, 18-22 yaş gurubu ve il merkezi doğumlu oldukları, eğitim durumlarına bakıldığında büyük çoğunluğun üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip olduğu, meslekleri incelendiğinde ise çoğunluğun; öğrenci, sabit ve düzenli gelir getiren meslek grubundan olmadığı ve orta gelir düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırmamız bulgularında, kadın taraftarların erkeklere oranla Medyaya ilişkin Fair-Play anlayışlarının daha yüksek olduğu, erkek taraftarların ise Rakip Takıma ilişkin Fair-Play anlayışlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Üniversite ve üstü mezunu olan taraftarların Medyaya ilişkin Fair-Play anlayışlarının diğer eğitim seviyesine sahip taraftarlara oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Üniversite ve üstü mezunu taraftarların Kendi Takımına ilişkin Fair-Play anlayışlarının diğer eğitim seviyesine sahip taraftarlara göre daha yüksek olduğu; Alt gelir düzeyine sahip taraftarların ise Kötü Tezahurat ve Kavga Olaylarına, Kendi Takımına ilişkin Fair-Play anlayışlarının diğer gelir seviyesine sahip taraftarlara oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çıkan bir başka sonuçta ise; 13-17 yaş gurubu taraftarların Sahaya Yabancı Madde Atma ve Olaylara Karışmaya ilişkin Fair-Play anlayışlarının diğer yaş grubu taraftarlara göre düşük olduğu; Rakip Takıma ilişkin Fair-Play anlayışlarının ise daha yüksek olduğu sonucu bulunmuştur. Görülmektedir ki; ortaya çıkan sonuçların çeşitliliğinin ilgili alan literatürüne önemli katkılar sağlayacağı; yeni ve farklı bilimsel çalışmalara ışık tutacağı düşünülerek bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Futbol, taraftar, fair-play

ABSTRACT

In this study, it is aimed to examine fair play understandings of football fans with in the scope of some demographical variables. A data collection tool was created to determine these fair play understandings of football fans. After the validity and reliability study, this scale was conducted to 889 individuals. According to the analysis results, most of the football fans consist of males at 18-22 age group who were born in city centers. When considering their educational status, it was seen that most of the participants are graduate or postgraduate and when considering their professional status, most of the participants do not have a stabilized and regular income from their professions; on the contrary, they have an average income. In addition, the findings of our research show that female fans have more understanding related to media fair play than male fans. On the other hand, male fans were seen to have higher fair play understanding related to guest team. It is understood that fans who have graduate and postgraduate degrees have more fair play understanding related to media fair play than the others who have different educational status. According to the findings, fans who have graduate and undergraduate degrees have more fair play understanding related to the team which they support than the others who have different educational status and fans who have a low income join fights and incidents and have higher fair play understanding related to the team which they support than the others with higher educational status. The results also demonstrate that fans who are at 13-17 age group have less fair play understanding in throwing foreign matters in the field and getting into the incidents than fans who are at older age groups. However, their fair play understanding related to guest team was determined to be higher. It can be seen that the diversity of the obtained results may contribute to literature and initiate new and different scientific research. Therefore, some recommendations were given in the study.

Keywords: Football, fans, fair-play

JEL CODE: L83

GİRİŞ

Dünya'da özellikle de 1890'lı yıllardan sonra ülkemizde "Günümüz Spor" olarak adlandırılan "Futbol"; içinde barındırdığı birçok olgusuyla insanlarda merak uyandıran, gelişen teknoloji sayesinde takip edilebilirliği katlanarak artan, insanlara sadece oynarken değil izlerken de zevk veren, insanlara sosyalleşme imkanı sağlayan, bir araya gelerek taraftarlık, üyelik ve bir kulübe ait olma duygusunun heyecanını yaşatan "Güzel Bir Oyun" dur (Aydoğan, 2012).

Bunca olguyu içinde barındıran, dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın toplumlarca ortak bir dil oluşturan futbolun en önemli faktörlerinden ikisi de "Taraftarlık" ve beraberinde getirdiği "Fair-Play" anlayışıdır. Fair-Play kavramı insanın benliğine gösterilen saygı biçimi olarak şekillenmekte, sporun her kademesinde ve her çeşidinde hakkıyla ve dürüst oyun oynamanın gerekli ahlaki ilkesi olarak kabul görmektedir.

Fair-Play kavramı sadece futbolcu-hakem veya iki futbolcuyu ilgilendiren yeni bir olgu değildir. Fair-Play, futbol alanlarında; seyirciden masöre, futbolcudan antrenöre, yöneticiden hakemlere kadar futbola katılan herkesi doğrudan ilgilendiren yeni bir anlayış ve (Tel, 2014) "*Takımınızı destekleyebilirsiniz ama karşı takıma hakaret etmek hakkınız yoktur*" ilkesi olarak kabul görmektedir (Erdemli, 2002).

Araştırma konumuz kapsamı; Futbol Taraftarlığını, "Futbol Virüsleri" diye adlandırdığımız "Fanatizm" ve "Holiganizm" ile karıştıran taraftarların, müsabaka öncesi, müsabaka esnası ve sonrasında meydana gelen olumsuz olaylarda sergilediği negatif davranışların sosyolojik ve psikolojik boyutunu ortaya koymaktadır.

Türkçe'de "*Dürüst Oyun*" anlamına gelen Fair-Play; kökeni hayli eskilere dayanan bir kavramdır. Fair-Play, "*Sporcuların yarışmalar esnasında, güçleşen şartlar altında dahi kurallara sabırla, tutarlı ve bilinçli olarak riayet etmeleri, fırsat eşitliğini bozmamak amacıyla haksız avantajları kabullenmemeleri, rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmamaları gibi spora erdem katan değerler*" olarak tanımlanmaktadır (Şebin, 2012).

Onca olumsuz örneklerine karşın; son yıllarda günümüz Futbol Dünyasında; olumlu Fair-Play örneklerine taraftarlardan çok, sahada mücadele eden rakip takım futbolcuları arasında rastlanmaktadır. Öyle ki; Fair-Play örneği gösteren futbolcular ve Kulüpleri, Ulusal ve Uluslararası Organizasyon Komiteleri ve Federasyonlarca ayrıca ödüllendirilerek tarafı tarafsız herkesi Fair-Play'e teşvik etmekte ve bu sayede Fair-Play ligleri oluşturulmaktadır.

Örneğin; "*Türkiye Futbol Federasyonu futbol aracılığı ile dünya barışına yaptığı katkılardan dolayı uluslararası alanda en itibarlı ödülllerinden biri olan "2008 FIFA Fair Play" ödülünü almıştır*"(Şebin, 2012).

Görüldüğü üzere, Fair-Play anlayışı gün geçtikçe önemli bir statü ve tanınırlık unsuru haline gelmekte, etkisini gün geçtikçe artırarak futbolculardan çok futbolun diğer unsurlarına da yansımaya başlamıştır. Dolayısıyla, "*Futbol Taraftarlarının Fair-Play Anlayışları*"; futbol dünyası içinde önemli bir yer teşkil edeceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın yöntemi ele alınmıştır. Araştırmada kullanılan yöntem, evren ve örneklem, verilerin ve veri toplama aracının özellikleri, anketin geçerlik ve güvenilirlik

çalışması, ölçeklerin uygulanması ve bulguların elde edilmesinde kullanılan istatistiksel çözümleme teknikleri üzerinde durulmuştur.

Evren ve Örneklem

Araştırmamız *Evrenini*, Türkiye Süper Liginde mücadele eden tüm Trabzonspor Kulübünün futbol taraftarları oluşturmaktayken; *Örneklemini* ise Trabzonspor taraftarlarından tesadüfi yollarla belirlenen 889 kişi oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları ve İşlem Yolu

Araştırmada futbol taraftarlarına uygulanmak üzere araştırmacı tarafından hazırlanan "Demografik Bilgi Formu" ve "Futbol Taraftarlarının Fair-Play Anlayışlarını Belirleme Ölçeği" bulunmaktadır.

Demografik Bilgi Formu; "Cinsiyet, Yaş, Eğitim Düzeyi, Meslek, Medeni Hali, Doğum Yeri ve Gelir Düzeyi" olmak üzere 7 sorudan oluşurken, Futbol Taraftarlarının Fair-Play Anlayışlarını Belirleme Ölçeği ise; 30 soru ve 5 alt bölümden oluşmaktadır. 1. bölümde 1-8. sorular "Kötü Tezahürat ve Kavga", 2. bölümde 9-14. sorular "Medyanın Tutumu", 3. bölümde 15-17. sorular "Sahaya Yabancı Madde Atma ve Olaylara Karışma", 4. bölümde 18-23. sorular "Kendi Takımına Dönük Tutumlar" ve 5. ve son bölümde 24-30. sorular "Rakip Takıma Karşı Tutumlar" şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmada; tesadüfi yolla belirlenen Trabzonspor takımı futbol taraftarlarına; tek yaprağa önlü arkalı yerleştirilen "Demografik Bilgi Formu" ve "Futbol Taraftarlarının Fair-Play Anlayışlarını Belirleme Ölçeği" araştırmacı tarafından bizzat uygulanmıştır. Ölçeğimiz "*Evet, Hayır ve Bazen*" cevaplarından oluşan sayısal değer ifade etmeyen değişkenlere ait bazı özellikleri tanımlayan kategorik bir Sınıflama Ölçeği (Nominal) (spssiletezanalizleri.wordpress.com) olmakla birlikte; soruları açık, anlaşılır ve net bir biçimde hazırlanmış, taraftarların her soruya tek bir cevap vermeleri istenmiştir. Yazılan maddeler; bireylerin kendi takımına, rakip takıma, medyaya ve diğer kurallara ilişkin tutumlarını ölçmek üzere hazırlanmıştır. Bu şekilde taraftarların Fair-Play anlayışının çok boyutlu olarak incelenmesi, maddelerin düzenlenmesi, içeriği temsil etmesi, içeriğe uygunlukları ve kapsam geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Çalışmanın kuramsal boyutu, daha önce yapılan araştırmalar ve literatür taraması yapılarak, maddelerin düzenlenmesi, içeriği temsil etmesi ve içeriğe uygunluklarını sağlamak için kapsam geçerliğine ilişkin uzman görüşleri alınarak 65 maddelik soru havuzu oluşturuldu ve 115 taraftardan oluşan örneklem grubuna uygulanarak ön analizler yapıldı.

Ölçeğin *Geçerliliğine* yönelik yapılan "Açımlayıcı Faktör Analizi" (AFA)'da faktörleştirme tekniği kullanılmış, faktörlerin yorumlanmasında açıklık ve anlamlılığı sağlamak için Varimax dik eksen döndürmesi yapılmış ve madde öz değerleri dikkate alınarak iç tutarlılığı % 30'un altında olan sorular elenmiştir. Örneklemin büyüklüğünün geçerliğini istatistiksel olarak test etmek için Kaiser-Meyer-Olkin'in (KMO) örneklem yeterliği ölçümü yapılmıştır. Buna göre ölçeğin KMO örneklem uygunluğu değeri .697 bulunmuş ve Bartlett'in küresellik testinin anlamlılık seviyesinin 0,000 çıkması ($p \leq 0,05$ için) verilerin faktör analizine uygun olduğunu bu değerlerin ölçeğin geçerlik işlemlerini yürütebilmeye elverişliliğini göstermiştir. Döngüsel yöntemle yapılan analiz sonucunda 5 faktörlü 30 maddeden oluşan bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçeğin 1.bölümü "Kötü Tezahürat ve Kavga", 2. Bölümü "Medyanın Tutumu", 3. bölümü "Sahaya Yabancı Madde Atma ve Olaylara Karışma", 4. bölümü

“Kendi Takımına Dönük Tutumlar” ve 5. ve son bölümü “Rakip Takıma Karşı Tutumlar” şeklinde isimlendirilmiştir.

Güvenirlilik çalışması maddeler arası iç tutarlılık yöntemi Cronbach Alfa (α) ile gerçekleştirilmiştir. İç tutarlılığın ölçütü olan Cronbach α katsayısının 0.40’ın altında bir değer alması ölçeğin “güvenilir olmadığını”, 0.40-0.59 arasında olması ölçeğin “düşük güvenilirlikte” olduğunu, **0.60-0.79 arasında değer alması ölçeğin “oldukça güvenilir” olduğunu** ve 0.80-1.00 arasında olması ölçeğin “yüksek güvenilirlikte” olduğunu ifade etmektedir (Tavşancıl, 2002). İç tutarlılık yöntemi ile güvenirlilik katsayısı yapılan analiz sonucunda, “Futbol Taraftarlarının Fair-Play Anlayışlarını Belirleme Ölçeği”nin bütünü için güvenirlilik Cronbach Alfa (α) değeri **0.68** olarak bulunmuştur.

Verilerin Analiz Teknikleri

Araştırma kapsamında söz konusu verilerin analizinde IBM SPSS paket programı kullanılmıştır. Buna göre bağımsız iki grubun ortalamalarının karşılaştırılması için parametrik istatistiksel yöntemlerden biri olan “Bağımsız Gruplar İçin (t) Testi” kullanılmış, üç veya daha fazla sayıda grubun ortalamalarının karşılaştırılması için ise yine parametrik istatistiksel yöntemlerden biri olan “Tek Yönlü Varyans Analizi (f) testi (ANOVA)” kullanılmıştır. ANOVA (f) testinin sonucunda varsa farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için ise “Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Scheffe Testi” kullanılmıştır.

“Scheffe testi F testinden sonra çoklu karşılaştırmalarda en sık kullanılan testtir. Gruplar arasında mümkün olan bütün doğrusal kombinasyonların karşılaştırması için Scheffe metodu geliştirilmiş olup; bu metot genel itibariyle, en esnek ve karşılaştırılacak grup sayılarının çok olması durumunda alfa (α) hata payını kontrol altında tutabilen (conservative) ve gruplardaki gözlem sayılarının eşit olması varsayımını dikkate almayan bir Post-Hoc türü olarak ele alınmaktadır” (Scheffe, 1953; Scheffe, 1959; akt. Kayri, 2009).

BULGULAR

Tablo 1: Araştırma Grubuna Ait Tanımlayıcı İstatistikî Bulgular

Faktör	Değişken	F	%
Cinsiyet	Erkek	753	84,7
	13-17	38	4,3
Yaş	18-22	276	21,3
	23-27	189	9,7
	28-32	111	12
	Okuma-Yazma ve İlkokul	80	9
Eğitim Düzeyi	İşsiz	70	7,9
	Memur	145	16,3
	İşçi	107	12
	Serbest Meslek	217	24,4
	Ev Hanımı	13	1,5
	Öğrenci	314	35,3
	Emekli	23	2,6
	Medeni Hali	Evli	517
Bekar		360	40,5
Diğer		12	1,3
Doğum Yeri	Köy	172	19,3
	Belde	32	3,6
	İlçe	247	27,8
	İl	419	47,1
	Yurt dışı	19	2,1
Gelir Düzeyi	Alt	139	15,6
	Orta	698	78,5
	Üst	52	5,8

Anketi değerlendiren futbol taraftarlarının; 753 kişi (%84,7) erkek, 136 kişi (%15,3) kadın olduğu; Yaş aralıklarına bakıldığında ise çoğunluğun 276 kişi (%31) ile 18-22, yaş gurubunda olduğu; Eğitim durumları değerlendirilmesinde ise 80 kişi (%9) okur-yazar ve ilkökul, 111 kişi (%12,5) Ortaokul, 345 kişi (%38,8) Lise ve 353 kişinin de (%39,7) Üniversite ve Lisans Üstü durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Meslek grubu değişkeninde ise 70 kişi (%7,9) işsiz, 145 kişi (%16,3) memur, 107 kişi (%12) işçi, 217 kişi (%24,4) serbest meslek, 13 kişi (%1,5) ev hanımı, 314 kişi (%35,3) öğrenci ve 23 kişinin de (%2,6) emekli olduğu görülmektedir.

Ayrıca; taraftarların 517 kişisi (%58,2) evli, 360 kişisi (%40,5) bekar ve 12 kişinin de (%1,3) diğer grup taraftardan oluştuğu görülmekteyken; Gelir durumları gözetildiğinde; 139 kişisi (%15,6) alt gelir, 698 kişisi (%78,5) orta gelir ve 52 kişinin ise (%5,8)'le üst gelir düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Araştırma grubumuzla alakalı tüm diğer istatistikî bulgular yukarıda ki **Tablo 1**'de ifade edilmiştir.

Tablo 2: Fair-Play Anlayışının Cinsiyet Değişkenine Dayalı Farklılıkları

Faktör	Cinsiyet	N	Ort	Ss	T	P
Kötü Tezahürat ve Kavga Olaylarına İlişkin Tutumlar	Erkek	753	1,98	0,34	0,58	0,56
	Kadın	136	1,96	0,27		
Medyaya İlişkin Tutumlar	Erkek	753	1,68	0,44	-3,83	0,001**
	Kadın	136	1,83	0,47		
Sahaya Yabancı Madde Atma ve Olaylara İlişkin Tutumlar	Erkek	753	1,99	0,28	0,99	0,32
	Kadın	136	1,97	0,25		
Kendi Takımına İlişkin Tutumlar	Erkek	753	1,66	0,38	-0,09	0,93
	Kadın	136	1,66	0,35		
Rakip Takıma İlişkin Tutumlar	Erkek	753	1,72	0,27	2,14	0,03*
	Kadın	136	1,67	0,25		

* p<0.05., ** p<0.001.

Yapılan t testi analiz sonucuna göre, kadınlarla erkeklerin medyaya ilişkin Fair-Play tutumları arasında anlamlı farklılıklar vardır, t = -3,83, p<0.001. Bu farklılık kadınların medyaya ilişkin Fair-Play tutumlarıyla ilgili puanların (Ort.= 1.83, Ss= 0.47) erkeklerin puanlarından (Ort.= 1.68, Ss= 0.44) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Diğer bir farklılık ise erkek taraftarlarla kadınların rakip takıma ilişkin Fair-Play tutumları arasında vardır, t =2,14, p<0.05. Bu farklılık erkeklerin rakip takıma ilişkin Fair-Play tutumları ile ilgili puanların (Ort.=1.72, Ss= 0.27) kadınların puanlarından (Ort.= 1.67, Ss= 0.25) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 3: Fair-Play Anlayışının Yaş Değişkenine Dayalı Farklılıkları

Faktör	Kaynak	KT	Sd	KO	F
Kötü Tezahürat ve Kavga Olaylarına İlişkin Tutumlar	Gruplar arası	0,54	6	0,01	0,82
	Grup içi	97,78	882	0,01	
	Toplam	98,32	888		
Medyaya İlişkin Tutumlar	Gruplar arası	2,21	6	0,03	1,86
	Grup içi	174,72	882	0,01	
	Toplam	176,93	888		
Sahaya Yabancı Madde Atma ve Olaylara İlişkin Tutumlar	Gruplar arası	1,82	6	0,03	4,01**
	Grup içi	66,65	882	0,07	
	Toplam	68,46	888		
Kendi Takımına İlişkin Tutumlar	Gruplar arası	1,07	6	0,01	1,25
	Grup içi	125,62	882	0,01	
	Toplam	126,69	888		
Rakip Takıma İlişkin Tutumlar	Gruplar arası	1,52	6	0,02	3,71*
	Grup içi	60,05	882	0,06	
	Toplam	61,57	888		

*p<0,05, **p<0,01. KT= Kareler toplamı, Sd = Serbestlik derecesi, KO = Kareler ortalaması.

Araştırmaya katılan ve farklı yaş düzeyine sahip olan taraftarların Fair-Play tutumları arasındaki farklılıkları belirlemek için yapılan Varyans analizi (F testi) ve bu analizden elde edilen sonuçların farklılık kaynaklarını belirlemek için de Scheffe Ranj testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre, farklı yaş düzeyine sahip olan taraftarların sahaya yabancı madde atma ve olaylara ilişkin anlayışları arasında anlamlı farklılıklar vardır, $F_{6,882} = 4.01$, p<0.001. Bu farkın 13-17 ile 23-27 olanlar arasında olduğu görülmüştür (FO = -0.22, p<0.001). Bu durumda 23-27 olanların sahaya yabancı madde atma ve olaylara ilişkin Fair-Play anlayışları daha yüksek çıkmıştır. 13-17 ile 18-22 olanlar arasında da anlamlı farklılık vardır (FO = -0,17, p<0,05). Bu durumda 18-22 olanların sahaya yabancı madde atma ve olaylara ilişkin Fair-Play anlayışları daha yüksek çıkmıştır. 13-17 ile 28-32 olanlar arasında da anlamlı farklılık vardır (FO = -0,20, p<0,05). Bu durumda 28-32 olanların sahaya yabancı madde atma ve olaylara ilişkin Fair-Play anlayışları daha yüksek çıkmıştır. 13-17 ile 43 ve üstü olanlar arasında da anlamlı farklılık vardır (FO = -0,19, p<0,05). Bu durumda 43 ve üstü

olanların sahaya yabancı madde atma ve olaylara ilişkin Fair-Play anlayışları daha yüksek çıkmıştır.

Başka bir anlamlı farklılık rakip takımına ilişkin Fair-Play tutumları arasında vardır, $F_{6,882} = 3.71$, $p < 0.05$. Araştırma sonucunda bu farkın 13-17 ile 38-42 yaş arası olanlarda olduğu görülmüştür (FO = 0.12, $p < 0.05$). Bu durumda 13-17 olanların rakip takıma ilişkin Fair-Play anlayışları daha yüksek çıkmıştır. 13-17 ile 43 ve üstü yaşlarda olanlar arasında da anlamlı farklılık vardır (FO = 0.11, $p < 0.05$). Bu durumda 13-17 olanların rakip takıma ilişkin Fair-Play anlayışları daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 4: Fair-Play Anlayışının Eğitim Düzeyi Değişkenine Dayalı Farklılıkları

Faktör	Kaynak	KT	Sd	KO	F
Kötü Tezahürat ve Kavga Olaylarına İlişkin Tutumlar	Gruplar arası	0,44	3	0,15	1,32
	Grup içi	97,89	885	0,11	
	Toplam	98,32	888		
Medyaya İlişkin Tutumlar	Gruplar arası	2,03	3	0,68	3,42*
	Grup içi	174,90	885	0,20	
	Toplam	176,93	888		
Sahaya Yabancı Madde Atma ve Olaylara İlişkin Tutumlar	Gruplar arası	0,13	3	0,04	0,56
	Grup içi	68,34	885	0,08	
	Toplam	68,46	888		
Kendi Takımına İlişkin Tutumlar	Gruplar arası	2,45	3	0,82	5,81**
	Grup içi	124,24	885	0,14	
	Toplam	126,69	888		
Rakip Takıma İlişkin Tutumlar	Gruplar arası	0,09	3	0,03	0,41
	Grup içi	61,48	885	0,07	
	Toplam	61,57	888		

* $p < 0,05$, ** $p < 0,001$. KT= Kareler toplamı, Sd= Serbestlik derecesi, KO = Kareler ortalaması.

Araştırmaya katılan ve farklı Eğitim Durumu düzeyine sahip olan taraftarların Fair-Play tutumları arasındaki farklılıkları belirlemek için yapılan Varyans analizi (F testi) ve bu analizden elde edilen sonuçların farklılık kaynaklarını belirlemek için de Scheffe Ranj testi uygulanmıştır.

Analiz sonucunda, farklı eğitim düzeyine sahip olan taraftarların medyaya karşı anlayışları arasında farklılıklar vardır, $F_{3,885} = 3.42$, $p < 0.05$. Araştırma sonucunda bu farkın okur-yazar ve ilköğretim mezunu olanlar ile üniversite ve üstü mezun olanlar arasında olduğu görülmüştür (FO = -0.17, $p < 0.05$). Bu durumda üniversite ve üstü mezunu olanların medyaya ilişkin Fair-Play anlayışları daha yüksek çıkmıştır.

Başka bir farklılık kendi takımına ilişkin Fair-Play tutumları arasında vardır, $F_{3,885} = 5.81$, $p < 0.001$. Araştırma sonucunda bu farkın okur-yazar ve ilköğretim mezunu olanlar ile üniversite ve üstü mezunu olanlar arasında olduğu görülmüştür (FO = -0.16, $p < 0.001$). Bu durumda üniversite ve üstü mezunu olanların kendi takımına ilişkin Fair-Play anlayışları daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 5: Fair-Play Anlayışının Gelir Düzeyi Değişkenine Dayalı Farklılıkları

Faktör	Kaynak	KT	Sd	KO	F
Kötü Tezahürat ve Kavga Olaylarına İlişkin Tutumlar	Gruplar arası	0,84	2	0,42	3,80*
	Grup içi	97,49	886	0,11	
	Toplam	98,32	888		
Medyaya İlişkin Tutumlar	Gruplar arası	0,20	2	0,10	0,49
	Grup içi	176,74	886	0,20	
	Toplam	176,93	888		
Sahaya Yabancı Madde Atma ve Olaylara İlişkin Tutumlar	Gruplar arası	0,44	2	0,22	2,89
	Grup içi	68,02	886	0,08	
	Toplam	68,46	888		
Kendi Takımına İlişkin Tutumlar	Gruplar arası	1,28	2	0,64	4,52*
	Grup içi	125,41	886	0,14	
	Toplam	126,69	888		
Rakip Takıma İlişkin Tutumlar	Gruplar arası	0,24	2	0,12	1,70
	Grup içi	61,33	886	0,07	
	Toplam	61,57	888		

*p<0,05. KT= Kareler toplamı, Sd = Serbestlik derecesi, KO = Kareler ortalaması.

Araştırmaya katılan ve farklı Eğitim Durumu düzeyine sahip olan taraftarların Fair-Play tutumları arasındaki farklılıkları belirlemek için yapılan Varyans analizi (F testi) ve bu analizden elde edilen sonuçların farklılık kaynaklarını belirlemek için de Scheffe Ranj testi uygulanmıştır.

Analiz sonucunda, farklı gelir düzeyine sahip olan taraftarların kötü tezahürat ve kavga olaylarına ilişkin tutumları arasında anlamlı farklılıklar vardır, $F_{2,886} = 3.80$, $p<0.05$. Araştırma sonucunda bu farkın alt gelir düzeyine sahip olanlar ile üst gelir düzeyine sahip olanlar arasında olduğu görülmüştür ($FO = 0.12$, $p<0.05$). Bu durumda alt gelir düzeyine sahip olanların kötü tezahürat ve kavga olaylarına ilişkin Fair-Play anlayışları daha yüksek çıkmıştır. Başka bir anlamlı farklılık kendi takımına ilişkin Fair-Play tutumları arsında vardır, $F_{2,886} = 4.52$, $p<0.05$. Araştırma sonucunda bu farkın alt gelir düzeyine sahip olanlar ile orta gelir düzeyine sahip olanlar arasında olduğu görülmüştür ($FO = 0.10$, $p<0.05$). Bu durumda alt gelir düzeyine sahip olanların kendi takımına ilişkin Fair-Play anlayışları daha yüksek çıkmıştır.

Ayrıca araştırmamız içerisinde yer alan; taraftarların Meslek değişkeni, Medeni Durum değişkeni ve Doğum Yeri Değişkeni ile taraftarların Fair-Play anlayışları arasındaki farklılıkları belirlemek için yapılan Varyans analizi (F testi) ve bu analizden elde edilen sonuçların farklılık kaynaklarını belirlemek için uygulanan Scheffe Ranj testi sonucunda, “Futbol Taraftarlarının Fair-Play Anlayışlarını Belirleme Ölçeği” ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmamızda; Futbol Taraftarlarının “Kötü Tezahürat ve Kavga”, “Medyanın Tutumu”, “Sahaya Yabancı Madde Atma ve Olaylara Karışma”, “Kendi Takımına Dönük Tutumlar” ve “Rakip Takıma Karşı Tutumları”na göre Fair-Play anlayışlarının bazı değişkenler açısından belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda; Profesyonel futbol takımı taraftarlarının Fair-Play anlayışında cinsiyete değişkenine ilişkin farklılıklarından çıkan sonuçlarda, kadın taraftarlarla erkek taraftarların medyaya ve rakip takıma ilişkin Fair-Play anlayışlarında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüş ve kadınların medyaya ilişkin Fair-Play anlayışlarının daha

yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Erkek taraftarların ise rakip takıma ilişkin Fair-Play anlayışlarının daha yüksek çıktığı görülmüştür.

Köknel (2000)'in yapmış olduğu çalışma, saldırgan davranışlar ve şiddet eylemlerini içeren örneklerin, ekonomik, eğitim ve kültür düzeyi düşük olan toplum kesimlerinde bulunan **erkekler** arasında daha çok bulunduğunu gözlemlemiştir. Bu düzeyler yükseldikçe olumsuz bazı örneklerin azaldığı, ancak insanlar arası iletişimi bozan mimik, hareket, söz gibi saldırgan davranışların arttığı bulgusuna ulaşmıştır.

Taraftarların Fair-Play anlayışında Yaş değişkenine ilişkin farklılıkların analizinde, 13-17 ile 18-22 yaş, 23-27, 28-32 ve 43 yaş ve üstü arasında sahaya yabancı madde atma ve olaylara ilişkin Fair-Play anlayışlarında anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. 13-17 yaş gurubuna sahip taraftarların Fair-Play anlayışlarının daha düşük çıktığı belirlenmiştir. Ayrıca, 13-17 ile 38-42 yaş, 43 yaş ve üstü olanlar arasında rakip takıma ilişkin Fair-Play anlayışları arasında da anlamlı farklılıklar ortaya çıkmış, 13-17 yaş gurubuna sahip taraftarların rakip takıma ilişkin Fair-Play anlayışlarının daha yüksek çıktığı belirlenmiştir. Bu bağlamda; Ünlücan (1998)'in yapmış olduğu araştırmada rakip takımın sert futbol oynaması karşısında 15-20 yaş grubu seyircilerin diğer yaş gruplarına oranla sahaya daha fazla yabancı madde attıkları anlaşılmış ve bu çalışmanın araştırmamız sonuçlarını destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Gençlerin daha sosyalleşme süreçlerini tamamlayamamaları, futbol maçlarında çabuk tahrik olmalarına, birçok sosyal ihtiyaçlarını karşılayamamaları da, bastırılmış duygularını maç esnasında dışarı taşırmaktadır. Kısacası, Yaş değişkeninin Fair-Play anlayışını etkileyen önemli nedenlerden birisi olduğu görülmektedir.

Eğitim düzeyine ilişkin farklılıkların analiz sonuçlarından çıkan bulgularda, futbol taraftarlarının Fair-Play anlayışında, okur-yazar ile üniversite ve üstü mezunu olanlar arasında medyaya ve kendi takıma ilişkin Fair-Play anlayışları arasında anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Üniversite ve üstü mezunu olan taraftarların medyaya ve kendi takıma ilişkin Fair-Play anlayışlarının daha yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Bilindiği üzere eğitim; insana doğru bilgi ve becerileri kazandıran ve sosyalleşmesine yardımcı olan önemli bir faktördür. Eğitim düzeyi düşük bireyler, doğruyu yanlış ayırt edememekte ve sosyalleşmelerini doğru bilgilerle tamamlayamamaktadırlar. Okul eğitiminden yoksun kalmaları, toplum içinde öğrendikleri yanlış davranışları futbol tribünlerinde de uygulamalarına neden olmaktadır. Yaptıkları davranışları yanlış olarak değerlendiremediklerinden, maç öncesi, maç esnası ve sonrasında kendilerine ters düşen bir uyarana karşılaştıklarında olumsuz davranış şekillerini sergilemektedirler. Bu konuda yapılan ve aşağıda sunulmuş çalışmalar araştırmamız bulgularından çıkan sonuçları destekler niteliktedirler. Örneğin; Ünlücan (1998) yapmış olduğu araştırmada; maç esnasında ilkökul, ortaokul ve lise mezunu taraftarların, üniversite mezunu seyircilerden daha fazla küfür ederek sözlü saldırıda bulduklarını, İlkokul, ortaokul ve lise mezunlarının üniversite mezunu taraftarlara oranla sahaya daha fazla madde attıklarını belirtmiştir.

Ayrıca maç esnasında daha çok fiili saldırganlık olayında bulduklarını ortaya koymuştur. Birçok müsabakadan önce ve sonra Fair-Play konusunda yayın yapılmasına rağmen bir sonuç alınmaması ve hatta tam tersi bir sonuç olarak sporda şiddet ve fanatizmin öne çıkması taraftarların yapılan spor programlarından olumlu yönde etkilenmediğinin ve medya okur-yazarlığının gelişmediğinin açık bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Şahan (2001)'in futbol yazarları ve yorumcularının seyirci kitlelerini etkilemesi üzerine yapmış olduğu araştırmada ise, seyirci üzerinde medyanın gücünün tartışılmayacak kadar büyük olmasının yanı sıra taraftarların bekledikleri sonuca kavuşamadıkları zaman gösterdikleri şiddet içeren

davranışlar da; futbol yazar ve yorumcularının en az seyirci kadar rollerinin olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Bir başka değişkenimiz olan taraftarların gelir düzeyine ilişkin farklılıkların analiz bulgularında, alt ve üst gelir düzeyine sahip taraftarların kötü tezahürat ve kavga olaylarına ilişkin Fair-Play anlayışlarında anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Alt gelir düzeyine sahip taraftarların kötü tezahürat ve kavga olaylarına ilişkin Fair-Play anlayışları daha yüksek bulunmuş, alt ve orta gelir düzeyine sahip taraftarların kendi takımına ilişkin Fair-Play anlayışları arasında da anlamlı farklılıklar ortaya çıkmış, alt gelir düzeyine sahip taraftarların Fair-Play anlayışlarının ise daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Ünlücan (1999) düşük gelirli futbol seyircisinin daha fazla kavga olaylarına katılma eğiliminde olduğunu belirlemiş,

Bozdemir (1988); Fanatik seyircilerin ortaya çıkmasında toplumda ezilmişlik sorunlarının yanında, gelir düzeyi iyi durumda olup, deşarj yolu oranında etkili olduğunu belirlemiştir.

Baş (2008) ise; yaptığı çalışmada, taraftarların müsabakalara gitme nedenlerine bakıldığında, katılımcıların %64,2'sinin takımı desteklemek, %17,6'sının serbest zamanlarını değerlendirmek, %13'ünün deşarj olmak, %5,4'ünün küfretmek ve kavga etmek için maçlara geldikleri tespit edilmiştir. Bu durum eğitim durumu veya gelir düzeyi ile alakalı Fair-Play anlayışlarında zıtlık göstermektedir.

Çepe (1992)'ye göre de, maça gidenlerin çoğu deşarj olmaya, günün sıkıntılarını üzerinden atmaya, kendini biraz olsun başka olaylara motive edip rahatlatmayı düşündüğü sonuçlarını belirtmişlerdir.

Bu konuda yapılan ve yukarıda sunulmuş çalışmaların bazıları çalışmamız sonuçlarını desteklemekle birlikte farklı bakış açılarının da olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Holiganizm ile ilgili en genel önyargı, holiganların işsiz veya Batı'daki adlandırma ile sosyal yardımlarla geçinen insanlar oldukları savıdır. Fakir insanların bilet parası ile ulaşım, yemek, içki, konaklama vb. masrafları karşılama şanslarının olmadığı anlaşılınca, yani serserilik yaklaşımının tartışmalı hale gelmesiyle diğer bir problemleştirmeye gidilmeye çalışılmış; Holiganlar, ortalama yurttaş olsalar bile, sevgisiz bir ortamda büyüdüleri için şiddete yakınlık göstermektedir tanımlaması yapılmıştır. Farklı örneklerden birinde ise; holiganların pek çoğunun iyi bir mesleği ve aile hayatı olmakla birlikte (İstanbul'da öldürülen İngiliz taraftar örneği); başka bir ön yargıda holiganizmin iyi vatandaşlarda da görülebilen uygarlaşmış insanın bastırılmış yabancı duygularının elverişli koşullarda açığa vurumu olarak yorumlanmaktadır. Görüldüğü üzere, bir kısım vatandaş kişiliğinin derinlerinde yatan yıkıcı yabancı duygularını futbol alanlarında gösterdiği gerçeğidir. Bugüne kadar yapılan araştırmalarda holiganların patolojik bir kişiliğe sahip oldukları iddialarına açıklığa kavuşturulamadığını göstermiştir (Şahin, 2003). Yöneticilerin, taraftarlarını etkileme ve yönlendirmede, biz ve onlar felsefesinden ayrılıp, yenilgiyi de hazmedebildiklerini gösterir davranışlar sergilemeleri gerekmektedir. Futbolun, üç sonuçlu bir oyun olduğunun sözlerde kalmayıp, gerçekten inandıklarını da taraftarlarına iletmeleri ve yenilgilerine de mutlaka bir mazeret bulma zorunluluğundan kurtulmaları gerekmektedir. “Biz hakemler hakkında konuşmuyoruz” diye başlanılan sözler, hakem yorumlarıyla devam ettikçe, taraflı ve tahrik edici konuşmalar, yorumlar ve televizyon programları yapıldıkça, taraftarların tahrikleşmesi ve sürekli bilinçaltında tutulması devam edecektir (Partal & Kılıcıgil, 2003).

KAYNAKÇA

- Aydoğan, H. (2012). *Profesyonel futbolcuların örgütsel adalet algıları ve benlik saygısı ile iş doyumları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baş, M. (2008). *Futbolda Taraftar Takım Özdeşleşmesi (Trabzonspor Örneği)*. Doktora. Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Bozdemir, M. (1998). *Futbol fanatizminin sosyolojik açıdan tahlili*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çepe, K. (1992). *Futbol müsabakalarında seyircilerin saldırganlıkları ve şiddet sebepleri üzerine bazı araştırmalar*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erdemli, A. 2002. *Temel sorunlarıyla spor felsefesi*. İstanbul: E Yayınları.
- <https://spssiletezanalizleri.wordpress.com/olcekler/> erişim tarihi: 02.09.2016
- Kayri, M. (2009). Araştırmalarda gruplar arası farkın belirlenmesine yönelik çoklu karşılaştırma (post-hoc) teknikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 51-64.
- Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve toplumsal şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Partal, M. & Kılıçgil, E. (2003). Süper ligde oynayan bir futbol takımı taraftarlarının şiddete neden olan tahrik olma unsurları üzerine bir araştırma. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(2), 43-52.
- Şahan, H. (2001). *Türkiye’de spor yazarlığı ve futbol kamuoyu üzerine etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Şahin, M. (2003). *Sporda şiddet ve saldırganlık*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Şebin, K. (2008, 5 August). Sporu Güzelleştiren Evrensel Kavram: "Fair-Play" Futbol Gelişim Bülteni. <http://www.tff.org/default.aspx?pageID=228&ftxtID=15815> erişim tarihi: 03.09.2016
- Tavşancıl, E.(2002). *Tutumların ölçülmesi ve spss ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Tel M. (2014) Türk toplum yaşantısında fair play, *International Journal of Science Culture and Sport July: Special Issue 1*.
- Ünlücan, Ç. (1998). *Türk futbol seyircilerinde saldırganlık ve nedenleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

EXTENDED ABSTRACT

In the present study, it is aimed to examine fair play understandings of football fans within the scope of some demographical variables. While the population of the study is comprised of all football fans of Trabzonspor, which is a football club competing in the Turkish Super League, the sample of the study consists of 889 fans of Trabzonspor randomly chosen from the population. In the study, “Demographic Information Form” and “Determination of Football Fans’ Fair-Play Understandings Scale” were used for data collection. Demographic variables are gender, age, education level, occupation, marital status, place of birth and level of income. “Determination of Football Fans’ Fair-Play Understandings Scale” has 30 items and 5 sub-sections. In the first section, the items 1-8 are about “Jeering and Fighting”; in the second

section, the items 9-14 are about “Manners of Media”; in the third section, the items 15-17 are about “Throwing Stuff on the Field and Being Involved in Incidents”; in the fourth section, the items 18-23 are about “Attitudes towards the Team Supported”; and in the last section, the items 24-30 are about “Attitudes towards the Opposing Team”.

In the validity and reliability study, a question pool with 65 items was prepared by examining the previous studies, reviewing the literature and receiving expert opinion on content validity to make the items represent the content and to provide appropriate items for the content. Then, these questions were administered to the sample group consisting of 115 fans and consequently a pre-analysis was employed. Factoring technique was used in the exploratory factor analysis employed to explore the validity of the scale, Varimax rotation was used to provide clarity and significance in interpreting the factors and the items whose internal consistency is below % 30 were removed from the scale. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) measure of sampling adequacy was used to statistically test the validity of the sample size. Accordingly, the KMO sampling adequacy value of the scale was found to be .697 and the significance level of Bartlett’s test was calculated as 0,000 ($p \leq 0, 05$), which shows that the data are appropriate for factor analysis and the scale has a validity. Reliability analysis was carried out through Cronbach’s Alpha (α), which is a measure used to assess the internal consistency. If the value of Cronbach's Alpha (α) is below 0. 40, it shows that the scale is “**not reliable**”; if it is between 0.40-0.59, it shows that the scale has a “**low reliability**”; if it is between 0.60-0.79, it shows that the scale is “**quite reliable**”; and if it is between 0.80-1.00, it shows that the scale has a “**high reliability**” (Tavşancıl, 2002). The Cronbach’s Alpha value of “Determination of Football Fans’ Fair-Play Understandings Scale” was found to be 0.68.

In the study, IBM SPSS software was used to analyze the data. “Independent Samples t-Test”, which is one of the parametric statistics methods, was used to compare the means of two independent groups. In addition, “One-way Analysis of Variance (one-way ANOVA)”, which is also one of the parametric statistics methods, was used to compare the means of three or more groups. Finally, “Scheffe Multiple Comparison Test” was applied to determine which groups caused the differences, if any.

According to the analysis results, there are significant differences among the fans’ perceptions of throwing stuff on the field and being involved in incidents with regard to the variable of age, $F_{6, 882} = 4.01$, $p < 0.001$. These differences are between the age groups 13-17 and 23-27 ($FO = -0.22$, $p < 0.001$), 13-17 and 18-22 ($FO = -0, 17$, $p < 0, 05$), 13-17 and 28-32 ($FO = -0, 20$, $p < 0, 05$), 13-17 and 43 and above ($FO = -0, 19$, $p < 0, 05$). Fair –play understandings related to throwing stuff on the field and being involved in incidents of the individuals at the age groups 23-27, 18-22, 28-32 and 43-above are higher. Besides, there is another significant difference among the fair-play attitudes towards the opposite team, $F_{6, 882} = 3.71$, $p < 0.05$. This difference is between the age groups 13-17 and 38-42 ($FO = 0.12$, $p < 0.05$) and 13-17 and 43-above ($FO = 0.11$, $p < 0.05$). Fair –play understandings related to the opposite team of the individuals at the age group 13-17 are higher than those above 37 years of age.

T-test analysis results indicate that there are significant differences between males’ and females’ fair-play attitudes towards the media, $t = -3, 83$, $p < 0.001$. The mean of females’ attitudes (Mean= 1.83, Sd= 0.47) is higher than that of males’ attitudes (Mean= 1.68, Sd= 0.44). There are also significant differences between males’ and females’ fair-play attitudes towards the opposite team, $t = 2, 14$, $p < 0.05$. The mean of males’ attitudes (Mean=1.72, Sd= 0.27) is higher than that of females’ attitudes (Mean= 1.67, Sd= 0.25).

It is also seen that there are significant differences in perceptions towards the media among the fans having different education levels, $F_{3, 885} = 3.42$, $p < 0.05$. These differences are between literate individuals /primary school graduates and university graduates/ postgraduates ($FO = -0.17$, $p < 0.05$). University graduates' and postgraduates' fair-play perceptions are higher than the others. Besides, there are significant differences among the fair-play attitudes towards the team supported, $F_{3, 885} = 5.81$, $p < 0.001$. These differences are between literate individuals /primary school graduates and university graduates/ postgraduates ($FO = -0.16$, $p < 0.001$). University graduates' and postgraduates' fair-play perceptions are higher than the others.

Moreover, the findings show that there are significant differences in perceptions towards jeering and fighting among the fans having different income levels, $F_{2, 886} = 3.80$, $p < 0.05$. These differences are between low-income individuals and high-income individuals ($FO = 0.12$, $p < 0.05$). Low-income fans' fair-play perceptions towards jeering and fighting are higher than high-income fans' perceptions. Furthermore, there is a significant difference among the fair-play attitudes towards the team supported, $F_{2, 886} = 4.52$, $p < 0.05$. This difference is between low-income individuals and middle-income individuals ($FO = 0.10$, $p < 0.05$). Low-income fans' fair-play perceptions towards the team they support are higher than middle-income fans' perceptions.

It can be seen that the diversity of the obtained results may contribute to literature and initiate new and different scientific research. Therefore, some recommendations were given in the study.